

Ενότητα 10

Πουλιά του δάσους

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Πουλιά του δάσους

Τι είναι δάσος; Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση είναι, προφανώς, σαφής. Ωστόσο, θα μπορούσαν να δοθούν διάφοροι ορισμοί. Για ένα Βιολόγο, δάσος σημαίνει ένα ξεχωριστό σύμπλεγμα χλωρίδας και πανίδας που είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της κλιματικής ζώνης. Ένας Οικολόγος θα έλεγε ότι στο δάσος απαντώνται πολλά είδη φυτών και ζώων που συνδέονται ανάμεσά τους με ένα ιδιαίτερο τρόπο, σύμφωνα με το μέρος όπου τυγχάνει να υπάρχουν και να ζουν. Από τη νομοθετική σκοπιά, δάσος είναι μια περιοχή που εκτείνεται σε τουλάχιστον 0.10 εκτάρια εδάφους και καλύπτεται από δέντρα και χαμηλή βλάστηση. Μπορεί να διατηρείται για παραγωγή ξυλείας ή για να είναι μέρος ενός Εθνικού Πάρκου ή θα μπορούσε να αναφέρεται σε κάποια λίστα εθνικών μνημείων. Σύμφωνα με τον νομικό ορισμό του δάσους, είναι ένας ανανεώσιμος φυσικός πόρος, ο οποίος μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης, κυρίως για την παραγωγή ξυλείας.

Τα πευκοδάση είναι ο πιο σημαντικός βιότοπος της χλωρίδας της Κύπρου και ο πιο μεγάλος σε έκταση φυσικός βιότοπος του νησιού μας. Τα συναντάμε σε όλη σχεδόν την Κύπρο, από τη θάλασσα στον Ακάμα μέχρι τη Χιονίστρα στο Τρόδος (εκτός από την πεδιάδα της Μεσαορίας και γύρω από τη Λευκωσία). (Πηγή: Τα ενδημικά φυτά της Κύπρου, 1995, Τράπεζα Κύπρου)

Οι δασικές εκτάσεις της Κύπρου καλύπτουν περίπου το 24% της έκτασης του νησιού μας και χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες: φυσικά πευκοδάση, αναδασώσεις/δασώσεις κυρίως με τραχεία πεύκη, ψηλούς και χαμηλούς θαμνώνες, φρύγανα και τέλος γυμνές εκτάσεις-φράχτες, μεταλλεία κλπ.

Τα δέντρα, κωνοφόρα και πλατύφυλλα, (π.χ. τραχεία πεύκη, μαύρη πεύκη, πλάτανος, κέδρος) αποτελούν τον ανώτερο όροφο των δασών. Οι θάμνοι (π.χ. λατζιά, αόρατος, σφένταμος, αντροκλιά) αποτελούν μέρος του υπόροφου των δασών ή σχηματίζουν εκτεταμένες εκτάσεις ψηλών και χαμηλών θαμνώνων. Αν επικρατήσουν ευνοϊκές συνθήκες κάποτε μερικοί θάμνοι παίρνουν διαστάσεις μικρών δέντρων. Οι ημίθαμνοι φθάνουν σε υψόμετρο μέχρι 50 μέτρα (π.χ. αγριομουσκοκάρφιν, δάκρυα της Παναγίας)

Τα δέντρα είναι ένα από τα πλέον σημαντικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός δάσους. Τα δέντρα σχηματίζουν μια δομή και μια δυναμική ενός ολοκλήρου βιολογικού περιβάλλοντος, δηλαδή μια βιολογική κοινότητα αλληλεπιδρώντων οργανισμών – βιοκοινωνίας με ένα σύμπλεγμα αβιοτικών παραγόντων (νερό, φως, έδαφος) που ονομάζονται οικοσύστημα.

Η δομή του δάσους διέπεται από ένα σαφές διαστρωματικό σύστημα. Τα ξεχωριστά στρώματα σχηματίζουν (από πάνω προς τα κάτω):

- Στις κορυφές δέντρων – υπάρχουν διάφορα είδη φυλλοβόλων και κωνοφόρων δέντρων. Προσφέρονται ως ιδανικός τόπος για να κτίσουν τις φωλιές του τα πουλιά. Στις κουφάλες τους φτιάχνουν φωλιές οι Πέμπτεσοι, οι Πουπούξιοι και τα Θουπιά. Τα δέντρα είναι η βασική πηγή εξεύρεσης τροφής, εντόμων, σπόρων και φρούτων για πολλά πουλιά.

- Η χαμηλή βλάστηση – δημιουργείται από θάμνους και νεαρά δέντρα που μεγαλώνουν κάτω από ένα στρώμα από δέντρα. Τυπικά είδη γι' αυτό το στρώμα είναι για παράδειγμα οι φουντουκιές. Το ύψος τους κυμαίνεται από ένα μέχρι άνω των τριών μέτρων. Πολλά αραχνίδια, έντομα και οι προνύμφες τους, ζουν στον φλοιό των θάμνων και στα νεαρά δέντρα. Υπάρχουν και μικρά πουλιά που αναζητούν έντομα και φρούτα, όπως ο Κοκκινολαίμης, ο Πέμπτεσος, ο Μαυρόπουλλος. Η θαμνώδης βλάστηση προστατεύει το έδαφος από τη διάβρωση. Επίσης η σκίαση του εδάφους μειώνει την εξάτμιση νερού από την επιφάνεια και

βελτιώνει την σχέση μεταξύ των κλιματικών συνθηκών και της διαρρύθμισης στο εσωτερικό του δέντρου, αναστέλλοντας τη διείδυση του ανέμου στο εσωτερικό του δάσους.

- Η δασική θαμνώδης βλάστηση – το υπόστρωμα αποτελείται από διάφορα ποώδη φυτά, μικρούς θάμνους (μύρτιλα, βατόμουρα), βρύα, φτέρες. Σε αυτό το στρώμα, υπάρχει και μεγάλος αριθμός εντόμων, όπως υμενόπτερα, δίπτερα, σκαθάρια, πεταλούδες, μυρμήγκια και αραχνίδια. Επιπλέον όλων αυτών, υπάρχουν σαλιγκάρια και μικρά σπονδυλωτά, όπως αμφίβια, ερπετά και θηλαστικά (ποντίκια, λαγοί, σκαντζόχοιρους). Η δασική θαμνώδης βλάστηση αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα για να ξεχωρίζει κανείς τους τύπους δασών. Παρέχει επίσης τη δυνατότητα να αξιολογηθούν οι ιδιότητες του εδάφους και το μικροκλίμα, καθώς και ο βαθμός μετατροπής της φυσικής κοινότητας, ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης οικονομίας.

- Το έδαφος και η άμμος (δάπεδο του δάσους) – η άμμος αποτελεί ένα προστατευτικό στρώμα εδάφους που σχηματίζεται από τα φύλλα που πέφτουν, τους κορμούς και τα κομμάτια φλοιού. Παρεμποδίζει την υπερβολική εξάτμιση νερού και προστατεύει από την πτώση της θερμοκρασίας του εδάφους. Μέσα στα νεκρά φύλλα ζουν μικρά σπονδυλωτά όπως τρωκτικά.

Τα δάση φιλοξενούν μεγάλη ποικιλία πουλιών. Στα δάση του Τροόδους και της Πάφου συναντά κανείς, μεταξύ άλλων, τα εξής πουλιά:

1. Κίσσα	2. Σκαλιφούρτα
3. Πέμπετσο	4. Δακκανούρα
5. Τσαγκαρούδι	6. Πετροχελίδονο
7. Δενδροβάτης	8. Μαυρόπουλλος
9. Σταυρομούττης	10. Ασπροχελίδονο
11. Γύπας	12. Σιταροπούλλι
13. Διπλογέρακο	14. Θουπί

Τα δάση Τροόδους και Πάφου φιλοξενούν δύο ενδημικά υποείδη πουλιών, δηλαδή πουλιά που, αν και βρίσκονται και σε άλλες χώρες, αυτά που συναντά κανείς στην Κύπρο έχουν μικρές διαφορές από εκείνα της Ευρώπης. Πρόκειται για τον Δενδροβάτη, την Κίσσα και τον Πέμπετσο.

Από το βιβλίο «Πουλιά της Κύπρου» (της Jane Στυλιανού, έκδοση Πολιτιστικού Ιδρύματος Κύπρου και BirdLife Cyprus), μαθαίνουμε για τα ενδημικά υποείδη των δασών της Κύπρου:

Για τον Δενδροβάτη (*Certhia brachydactyla dorotheae*)

«Αυτό το μικρό, καφέ πουλάκι δεν το βλέπεις εύκολα έτσι όπως κινείται προσεκτικά, σαν μικροσκοπικό ποντικάκι, ανάμεσα σε κορμούς δέντρων και κλαδιά για να βρει έντομα και αράχνες, τα οποία βγάζει από τη φλούδα του δέντρου με το λεπτό, γυριστό ράμφος του.[...] Εξαρτάται από την ύπαρξη μεγάλων δέντρων για έντομα, με τα οποία τρέφεται, και για μέρη όπου να χτίσει τη φωλιά του. Όταν δεν του είναι εύκολο να βρει έντομα, μπορεί να φάει και μικρούς σπόρους πεύκων».

Για την Κίσσα (*Garrulus glandarius glaszneri*)

«Η Κίσσα είναι πολύ κοινή στα δάση των βουνών του Τροόδους και της Πάφου. Μπορεί να γίνει θορυβώδης, προδίδοντας την παρουσία της με τις άγριες στριγκλιές της. Γενικά όμως είναι ντροπαλή και συνήθως τη βλέπει κανείς καθώς απομακρύνεται πετώντας.»

Για τον Πέμπετσο (*Parus ater cypriotes*)

«Οι Πέμπετσοι φωλιάζουν σε τρύπες δέντρων, τοίχους και ρωγμές βράχων. Αναπαράγονται μεταξύ Απρίλη και Ιούνη, φτιάχνοντας φωλιές από βρύα και φτερά. Τα αυγά χρειάζονται μόλις λίγο περισσότερο από δυο εβδομάδες για να εκκολαφθούν, και μέσα σε τρεις εβδομάδες είναι αρκετά μεγάλα για να μπορούν να αφήσουν τη φωλιά.»

Η διατήρηση της βιοποικιλότητας στο δάσος επηρεάζεται πολύ από τα νεκρά δέντρα, των οποίων η παρουσία αποτελεί φυσικό στήριγμα της ζωής και είναι πολύ αναγκαία. Στην περίπτωση των δέντρων, η διαδικασία νέκρωσής τους επέρχεται σταδιακά. Τα νεκρά δέντρα είναι το ενδιαίτημα και η τροφή πολλών ειδών μυκήτων, λειχήνων, βακτηρίων, ακάρεων, εντόμων, καθώς και πουλιών, θηλαστικών, βρύων, ακόμη και νέων δέντρων.

Στο δάσος μπορείτε να διαπιστώσετε ότι υπάρχει μια τεράστια ποικιλία ασπόνδυλων, κυρίως εντόμων. Τα νεκρά δέντρα κατοικούνται από αμέτρητα σκαθάρια, τόσο εκείνα που τρέφονται με ξύλο όσο και εκείνα που τρέφονται με άλλα ασπόνδυλα. Χρησιμοποιούνται επίσης ως καταφύγιο, πηγή αναζήτησης τροφής και αναπαραγωγής θηλαστικών, όπως τρωκτικών.

Πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε στο δάσος;

Το δάσος δεν είναι μόνο ένα μέρος, το οποίο επισκεπτόμαστε σε διάφορες περιπτώσεις, αλλά και ένα σπίτι για πολλά είδη ζώων. Όπως σεβόμαστε το δικό μας σπίτι, πρέπει να σεβόμαστε και το σπίτι των ζώων. Ποιες κανόνες πρέπει να τηρούνται όταν επισκεπτόμαστε το δάσος;

Δεν επιτρέπουμε σε σκύλους να μπουν στο δάσος χωρίς λουρί, για την ασφάλεια των άλλων ζώων και των ιδίων των σκύλων.

Δεν πετάμε σκουπίδια στο δάσος! Πετάμε τα απορρίμματα σε σκουπιδοτενεκέδες ή τα παίρνουμε μαζί μας.

Κατασκηνώνουμε μόνο σε χώρους όπου επιτρέπεται.

ΔΕΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕ ΜΗΧΑΝΟΚΙΝΗΤΑ ΟΧΗΜΑΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ.

ΔΕΝ ΑΝΑΒΟΥΜΕ ΦΩΤΙΑ ΣΤΟ ΔΑΣΟΣ, ΕΚΤΟΣ ΚΙ ΕΑΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΝΔΕΔΕΙΓΜΕΝΟΙ ΧΩΡΟΙ

Επιπλέον:

- Δεν τρομάζουμε τα ζώα
- Δεν καταστρέφουμε φυτά και χώρους όπου φυλάγονται ζώα (φωλιές, λαγούμια, περιοχές ανάπαυσης και σίτισης)
- Δεν κάνουμε φασαρία.

Το παρόν υλικό μεταφράστηκε στα ελληνικά στα πλαίσια του έργου “Seeing the World Through Nature”. Βασίστηκε στο υλικό που παράχθηκε στα πλαίσια του έργου “Empowering Teachers and Pupils for a Better Life Through Nature”, το οποίο τροποποιήθηκε για να είναι κατάλληλο για παιδιά με οπτικές αναπηρίες, με σκοπό την επαφή τους με τον φυσικό κόσμο και τον κόσμο των πουλιών.

Στο έργο συμμετείχαν μη κυβερνητικοί-μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που εργάζονται για την προστασία των πουλιών και είναι μέλη του BirdLife International, της παγκόσμιας ομπρέλας οργανώσεων για τη διατήρηση της φύσης.

Το BirdLife Πολωνίας (OTOP) ήταν ο συντονιστής του προγράμματος ‘Seeing the World Through Nature’, στο οποίο συμμετείχαν επίσης το BirdWatch Ireland, το BirdLife Malta και το BirdLife Cyprus. Η Πολωνική Ένωση Τυφλών (PAB) ήταν ο εταίρος με τον οποίο συνεργάστηκαν οι πιο πάνω οργανισμοί για την προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού στις ανάγκες των παιδιών με οπτική αναπηρία.

Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του χρηματοδοτικού προγράμματος Erasmus+.

Το BirdLife Cyprus ιδρύθηκε το 2003 και είναι ο πιο δραστήριος μη-κυβερνητικός, μη-κερδοσκοπικός οργανισμός για την προστασία της φύσης στην Κύπρο. Με γνώμονά μας την επιστήμη, εργαζόμαστε για την προστασία των πουλιών, των βιοτόπων τους και της ευρύτερης βιοποικιλότητας στην Κύπρο, μέσω δράσεων παρακολούθησης, προάσπισης, εκπαίδευσης και εκστρατειών ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης. Περισσότερες πληροφορίες: www.birdlifecyprus.org

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union